

УДК 785.11:780.647.2.082.4]”19/20”(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-1-10>

Олександр ВАСИЛЕНКО,
orcid.org/0000-0001-9507-7884
аспірант кафедри теорії та історії музики
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна) aleksandrvasilenko42@gmail.com

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЖАНРУ КОНЦЕРТУ ДЛЯ БАЯНА З ОРКЕСТРОМ У СВІТОВОМУ МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

У статті висвітлюються сучасні тенденції розвитку жанру концерту для баяна з оркестром у світовому музичному мистецтві. Окреслено становлення та розвиток цього жанру, який вже давно посів важливе місце у творчості композиторів різних країн світу. Метою дослідження є виявлення та обґрунтування провідних тенденцій розвитку жанру концерту для баяна з оркестром у музичному мистецтві кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Визначено ключові вектори жанрової трансформації концерту для баяна з оркестром у світовому музичному мистецтві кінця ХХ – початку ХХІ ст. Обґрунтовано домінуючу роль жанру концерту для баяна з оркестром у баянно-акордеонному мистецтві на зламі ХХ–ХХІ століть. Доведено значущість цього жанру як цілісного масштабного явища у світовому музичному просторі сьогодення. Охарактеризовано творчі пошуки сучасних композиторів різних країн у жанровій сфері баянного концерту.

Визначено провідні тенденції розвитку жанру концерту для баяна з оркестром кінця ХХ – початку ХХІ ст. Охарактеризовано загальні тенденції до органологічного оновлення й збагачення жанру (насамперед через використання чвертьтонового баяна), до широкого використання новітніх композиторських технологій та прийомів письма (зокрема сонорно-сонористичної, алеаторичної, пуантилістичної технік), а також до стильового та мовно-стилістичного розмаїття. Розкрито значення неофольклорних і естрадно-джазових тенденцій сучасного розвитку жанру.

Виявлено шляхи органологічного оновлення жанрової сфери концерту для баяна з оркестром сучасними композиторами через використання інноваційних музичних інструментів, а також інструментів окремих етносів.

Визначено роль мистецьких пошуків у сфері мікрохроматики та чвертьтоновості у сучасній репрезентації жанру концерту для баяна з оркестром у творчості композиторів початку ХХІ ст. Висвітлено, що вагомою складовою сучасних процесів жанрового переосмислення концерту для баяна з оркестром є суттєва актуалізація його подвійних і потрійних жанрових моделей, а також творчі новації у сфері ансамблевого діалогу.

У висновках підведено загальні підсумки дослідження.

Ключові слова: музичне мистецтво, баянно-акордеонне мистецтво, баян, концерт, композитор, жанр, стиль.

Oleksandr VASYLENKO,
orcid.org/0000-0001-9507-7884
Postgraduate student at the Department of Theory and History of Music
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine) aleksandrvasilenko42@gmail.com

DEVELOPMENT TENDENCIES OF THE CONCERT GENRE FOR ACCORDION WITH ORCHESTRA IN WORLD MUSICAL ART THE END OF THE 20TH – BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

The article highlights the current trends in the development of the genre of concerto for accordion with orchestra in world music. The formation and development of this genre, which has occupied an essential place in the work of composers of different countries of the world for long time, has been outlined. The purpose of the study is to identify and substantiate the leading trends in the development of the genre of accordion concerto with orchestra in the musical art of the late 20th – early 21st centuries.

The key vectors of the genre transformation of the accordion concerto with orchestra in the world music art of the late 20th – early 21st centuries have been determined. The dominant role of the concerto genre for accordion with orchestra in the accordion-accordion art at the turn of the 20th-21st centuries has been substantiated. The significance of this genre as a whole large-scale phenomenon in the world music space of today has been proven. The creative searches of modern composers of different countries in the genre field of the accordion concerto have been characterized.

The leading trends in the development of the concerto genre for accordion with orchestra of the late 20th and early 21st centuries have been identified. The general trends towards the organological renewal and enrichment of the genre (primarily through the use of the quarter-tone accordion), the wide use of the latest compositional technologies and writing techniques (in particular sonorous-sonoristic, aleatoric, pointillistic techniques), as well as stylistic and linguistic-stylistic diversity are characterized. The importance of neo-folkloric and pop-jazz trends in the modern development of the genre has been revealed.

Ways of organological renewal of the genre field of concerto for accordion with orchestra by modern composers through the use of innovative musical instruments, as well as instruments of individual ethnic groups, have been revealed.

The role of artistic research in the field of microchromatics and quarter-tones in the modern representation of the genre of accordion concerto with orchestra in the work of composers of the beginning of the 21st century has been determined. It is highlighted that an important component of the modern processes of genre rethinking of the concerto for accordion with orchestra is the significant actualization of its double and triple genre models, as well as creative innovations in the field of ensemble dialogue.

The general results of the study have been summarized in the conclusions.

Key words: musical art, accordion art, accordion, concerto, composer, genre, style.

Постановка проблеми. Жанр концерту для баяна з оркестром посідає важливе місце у баянно-акордеонному мистецтві. Саме на цьому жанрі – одному з найскладніших, зосереджують свою увагу багато композиторів та виконавців у всьому світі. Підвищений інтерес митців до концерту для баяна з оркестром, його сучасна актуалізація призвели до суттєвих стильових та мовно-композиційних трансформацій цієї жанрової сфери, яка упродовж останніх десятиріч стає певною лабораторією авангардних концепцій та пошуків. Так, зокрема, на початку ХХІ ст. в межах даного жанру композитори часто звертаються до мікрохроматики (через використання чвертьтонової температії), наслідком чого стала поява чималої кількості концертів для чвертьтонового баяна з оркестром. Отже, актуальність запровадженого дослідження зумовлена надзвичайно динамічним розвитком концерту для баяна з оркестром у музичному просторі кінця ХХ – початку ХХІ ст. у композиторській та виконавській площинах, а також нагальною потребою наукового обґрунтування сучасних тенденцій та векторів еволюції жанру.

Аналіз досліджень. У сучасному українському музикознавстві існує доволі багато досліджень, присвячених різним аспектам функціонування жанру концерту. При цьому обґрунтування жанрової специфіки концерту тісно пов'язано з проблемами ансамблевості та діалогу.

Однією з найґрунтовніших праць, присвячених цій проблематиці, є докторська дисертація І. Польської «Камерний ансамбль: теоретико-культурологічні аспекти» (Польська, 2003), в якій зокрема визначено сутність феномену ансамблевості, розкрито комунікативну специфіку концертування з оркестром та визначено його провідні жанрові моделі. Особливості композиторської інтерпретації концертного жанру в творчості окремих митців ХІХ та ХХ ст. охарактеризовано у кандидатських

дисертаціях М. Веремйової «Фортепіанні концерти Ф. Мендельсона-Бартольді та романтичний Gesamtkunstwerk» (Веремйова, 2012), О. Кріпак «Концертно-фортепіанний стиль А. Караманова (на матеріалі трьох концертів для фортепіано з оркестром)» (Кріпак, 2012), Г. Стахевич «Фортепіанний концерт у контексті стильових процесів першої третини ХІХ століття (на матеріалі творчості Й. Н. Гуммеля, І. Мошелеса та Ф. Риса)» (Стахевич, 2019), тощо. Питання діалогу у жанрі концерту розглядаються зокрема у статті І. Бурган «Теорія діалогу як засіб дослідження концерту для двох фортепіано з оркестром» (Бурган, 2018), де окреслено теоретичні аспекти діалогічності та їхні прояви у жанрі подвійного інструментального концерту.

Чимало досліджень українських науковців присвячено проблематиці баянно-акордеонного мистецтва, у тому числі питанню розвитку жанру концерту для баяна з оркестром. Серед них – праці Є. Іванова «Академічне баянно-акордеонне мистецтво України (історичний аспект)» (Іванов, 1995), А. Сташевського «Нариси з історії української музики для баяна» (Сташевський, 2006), Г. Голяки «Камерна музика з баяном Володимира Зубицького в контексті сучасного баянного виконавства» (Голяка, 2007) В. Марченко «Еволюція акордеонного мистецтва: історичний аспект» (Марченко, 2014), Н. Башмакової та В. Мушинського «Концерт для баяна з оркестром № 1 Анатолія Гайдена: аспекти композиторської інтерпретації жанру», (Башмакова, Мушинський, 2017) В. Самолюка, О. Лузана «Баян в контексті музичної культури ХХ століття» (Самолук, Лузан, 2017), А. Стадника «Акордеон в аспекті культурно-мистецьких концепцій Німеччини: історіографія питання» (Стадник, 2017) та «“Концерт” у системі жанрових апробацій інструментального мистецтва (на прикладі баянного та акордеонного виконавства)» (Стадник, 2019), Д. Решетника

«Особливості використання тембрового потенціалу акордеона в творах датських композиторів ХХ століття» (Решетник, 2020). Згадані праці сприяють висвітленню генези та розвитку жанру концерту для баяна з оркестром, його жанрової стилістики, а також окресленню шляхів композиторських пошуків у зазначеній сфері.

Питанням специфіки втілення чвертьтоновості у баянно-акордеонному мистецтві присвячено статтю дослідника Велі Куджала (Veli Kujala) «Quarter tone accordion» (Куджала, 2013). Автор дослідження розкриває особливості конструкції чвертьтонового баяна та шляхи реалізації цього інструменту в сучасних концертах для чвертьтонового баяна з оркестром, що надає теоретичне підґрунтя для мистецтвознавчого осмислення жанрової специфіки концерту для чвертьтонового баяна з оркестром.

Мета статті полягає у виявленні та обґрунтуванні провідних тенденцій розвитку жанру концерту для баяна з оркестром у музичному мистецтві кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. Баянно-акордеонне мистецтво посідає надзвичайно важливе місце у сучасному музичному середовищі та є об'єктом інтересу значної кількості композиторів та виконавців, підтвердженням чого слугує досить чималий перелік різних за форматом фестивалів та конкурсів¹ за участі баяна (акордеону), що відбуваються на теренах України та у країнах Європи, Америки, Азії. Вагомим свідченням значущості даної мистецької царини є звернення до виконавського і звуковиражального тембрового спектру баяна (акордеону) багатьох визначних композиторів зі світовим ім'ям, серед яких – Генрі Коуелл, Пол Крестон, Арне Нордгейм, Оле Шмідт, Вацлав Троян, Матті Мурто, Юкка Тіенсуу, Володимир Зубицький, Володимир Рунчак, Віктор Власов, Анатолій Гайденко, Микола Чайкін та ін. Творчий внесок цих митців суттєво вплинув на розвиток баянно-акордеонної музики та музичної

культури загалом. Варто відмітити також, що хоча органологічне становлення баяна (акордеону) загалом завершилося у другій половині ХХ ст., процеси оновлення та трансформації цих інструментів мають місце і в теперішній час. Цікавою демонстрацією цього є наявність у сучасному баянно-акордеонному мистецтві помітної тенденції до органологічного вдосконалення баяна (акордеону), яскраво представленій створенням та активним використанням чвертьтонового баяна (Куджала, 2013). Саме ці риси сучасного розвитку баянно-акордеонної музики особливо виразно та блискуче відобразилися у жанрі концерту для баяна з оркестром.

Концерт для баяна з оркестром є репертуарною кульмінацією, домінантою баянно-акордеонного мистецтва як його наймасштабніший жанр і водночас найвищий щабель виконавської майстерності баяніста. Жанрові принципи концерту обумовлені його феноменологічною та комунікативною специфікою, пов'язаною з характером рольової взаємодії між солістом та оркестром. Солоїст, роль якого в концерті є винятковою, має конкурувати з оркестром, демонструючи неповторну віртуозність.

Попри відносно короткий історичний період існування жанру концерту для баяна (акордеону) з оркестром, його репертуарний доробок вражає своїми кількісними та якісними досягненнями і різноманіттям. Народженням цього жанру відбулося у 1935 р., з якого розпочинається його бурхливий та стрімкий розвиток (Стадник, 2018: 63). Жанр концерту для баяна (акордеону) з оркестром одразу зайняв домінантну позицію у жанровій ієрархії баянно-акордеонного мистецтва та досить швидко посів значне місце в академічному мистецькому просторі.

Важливою віхою в розвитку жанру стало створення у 1940 р. німецьким композитором Хуго Германом першого у західноєвропейській музичній практиці «двохчастинного концерту для баяна чи акордеона g-moll із струнним оркестром чи оркестром гармонік і двома литаврами ad libitum» (Марченко, 2014: 146). Пізніше Х. Герман неодноразово звертається до жанру концерту для баяна або акордеона з оркестром, створивши надзвичайно важливі для його подальшого розвитку твори як для одного, так і для двох солюючих інструментів (Стадник, 2017: 344). Серед них назвемо, зокрема, концерти для баяна або акордеона з оркестром: «другий концерт» (1949), «подвійний концерт для баяна (акордеона) і арфи» («Doppelkonzert», 1951) (Стадник, 2017: 344), тощо. Хуго Герман увійшов в історію як один із

¹ Серед фестивалів варто назвати: «Київ Акордеон Фест» / «Kyiv Accordion Fest» (Київ, Україна), «Місто Кастельфідардо» / «Citta di Castelfidardo» (Кастельфідардо, Італія), «Акордеоні» / «Akkordeonale» (Дортмунд, Німеччина), «Фестиваль баяна Котаті» / «Cotati Accordion Festival» (Котаті, США), «Міжнародний фестиваль акордеонного мистецтва в Китаї, Шеньчжень Баоань» / «China Shenzhen Bao'an International Accordion Art Festival» (Шеньчжень, Китай); міжнародні конкурси: «Кубок світу, міжнародний конкурс акордеоністів» / «Coupe Mondiale International Accordion Competition», «Міжнародний конкурс акордеоністів у Клінгенталі» / «Internationaler Akkordeonwettbewerb Klingenthal» (Клінгенталь, Німеччина), «Акордеон стар інтернешнл» / «Accordion Star International» (США), «Міжнародний конкурс акордеоністів міста Ланчано» / «Citta di Lanciano International Accordion Competition» (Ланчано, Італія) та ін.

основоположників професійної баянно-акордеонної літератури, котрий зробив суттєвий внесок у розвиток концертного жанру.

Починаючи з середини ХХ століття починається поступовий процес ускладнення баянного концерту, зумовлений як внутрішньою еволюцією жанру, так і впливом новітніх композиторських технік (Самолук, 2017: 332). Першим та водночас показовим зразком концертного жанру даного періоду можна вважати «Симфонічну фантазію та алегро» для баяна з симфонічним оркестром оп. 20 Оле Шмідта (1958), написану для багатотембрового готово-виборного баяна, який суттєво розширював виконавські можливості соліста (Решетник, 2020: 35). Жанр концерту для баяна насичується новітніми композиторськими техніками, авангардними течіями та напрямками, а також пошуком нових музичних тембрів. Саме ці фактори стимулювали переосмислення багатьма композиторами другої половини ХХ ст. ролі даного жанру в контексті баянної творчості та появу нових ідей щодо композиції та органологічних особливостей баянних концертів.

Отже, еволюція жанру концерту для баяна (акордеону) з оркестром значною мірою відбувалася за рахунок стильових пошуків та використання новітніх композиторських технік, прийомів і жанрових мікстів. Яскравим проявом активізації таких тенденцій у музичному мистецтві сучасності є новітні концерти для баяна з оркестром, написані на межі ХХ–ХХІ ст.

Період кінця ХХ століття у баянно-акордеонному мистецтві ознаменувався створенням великої кількості композицій у досліджуваному жанрі. Переконалим свідченням цього є, зокрема, опублікований у присвяченій баянно-акордеонному мистецтву збірці *Modern Accordion Perspectives* (Jacomucci, 2014) список найбільш популярних концертів для баяна (акордеону) з оркестром, написаних у період 1990–2010 років, котрий налічує понад 60 творів (Jacomucci, 2014). Зазначимо, що в українській музикології дотепер загалом немає спеціальних наукових досліджень, присвячених аналізу даних творів, при цьому лише окремі із них, такі як «Россініана» (1994) Володимира Зубицького (Україна), “Opale concerto” (1996) Рішара Гальяно (Франція), “Spiriti” (2005) Юка Тіенсуу (Фінляндія), “Velinikka” (2008) Сампо Хаапамякі (Фінляндія), хоча б епізодично ставали об’єктом зацікавленості музикознавців.

На значну увагу дослідників і виконавців заслуговують також концерти для баяна з оркестром, написані протягом 10–20-х років ХХІ ст. Серед них доречно назвати: «Концерт для акордеону,

гітари та струнного оркестру» (2012) Паоло Уголетті (Італія), «Тіні» (“Shadows”) для шена, акордеона та симфоністи (2013) Лі-Юнг Ву (Тайвань), концерт «Зеніт» для баяна та камерного оркестру (2014) Енріко Блатті (Італія), «Баян-бенд» для баяна та джаз-оркестру (2014) Віктора Власова (Україна), «Концерт для баяна з оркестром» (2017) Кшиштофа Пендерецького (Польща), «Концерт для двох акордеонів та струнного оркестру» (2018) Анни Сови (Польща), концерт «Проти. Стояв» для акордеона та симфонічного оркестру (2019) Петра Махайдіка (Польща), «Концерт між» (“Concerto in between”) для чвертьтонового баяна та струнного оркестру (2022) Миколи Майкусяка (Польща), «Вузли і дуги» (“Nodes and Arcs”) для чвертьтонового баяна та інструментального бенду (2023) Аршія Самсамінія (Іран) та ін.. Попри молодий вік зазначених композицій, вони завдяки високій художній цінності вже стали об’єктами виконавської та слухацької зацікавленості. Отже, жанр концерту для баяна з оркестром, яскраво представлений у творчості багатьох композиторів усього світу посідає поважне та помітне місце у сучасному баянно-акордеонному мистецтві кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Важливе місце в контексті розвитку баянного концерту посідає активна мистецька діяльність сучасної плеяди молодих композиторів: іранського композитора Аршія Самсамінія, польської композиторки Анни Сови, фінського композитора Сампо Хаапамякі, польського композитора Микола Майкусяка, тайванської композиторки Лі-Юнг Ву. Завдяки їх творчій діяльності даний жанр набуває нових органологічних модифікацій та оновлень. Зазначимо, що «у пошуках оригінальних тембрових сполучень композитори звертаються до національних музичних інструментів, а також інноваційних ідей, що активно імплементаються в баянно-акордеонних концертах цих авторів» (Василенко, 2023: 341).

Особливу роль у баянно-акордеонному мистецтві сьогодення посідає адаптація мікрохроматичної темперації на баяні, у першу чергу в сфері проєкції на цьому інструменті чвертьтонової темперації. Створення та конструювання чвертьтонового баяна відкрило нові мистецькі горизонти, що переконливо реалізувалися у жанровій моделі концерту для чвертьтонового баяна з оркестром, кращі зразки якої по праву посідають авангардне місце у баянно-акордеонному мистецтві початку ХХІ ст. Яскравими прикладами цієї тенденції є концерт для чвертьтонового баяна та камерного оркестру “Velinikka” (2008) та подвійний концерт “Conception” для чвертьтонового баяна та

чвертьтонової гітари з оркестром (2012) Сампо Хаапамякі, концерт для чвертьтонового баяна та оркестру «Anomal Dances» (2015) Юка Тіенсуу, концерт для чвертьтонового баяна та камерного оркестру «Concerto in between» (2022) Микола Майкусяка, тощо. Слід відмітити, що звернення до чвертьтоновості як явища є надзвичайно перспективним для оновлення жанру концерту для баяна з оркестром та загалом баянно-акордеонного мистецтва XXI ст. не тільки у композиторській та виконавській, але також і в музикознавчій площині.

На сучасному етапі розвитку жанру концерту для баяна з оркестром зберігаються й отримують нові якості притаманні композиторській творчості XX–XXI ст. неофольклорні тенденції, які загалом є традиційними для баянно-акордеонного мистецтва. Імплементация фольклору різних країн та народів у поєднанні з новітніми мистецькими пошуками у річищі музичної мови та композиції знайшла своє віддзеркалення й у концертному жанрі. зокрема в сучасних концертах для чвертьтонового баяна з оркестром. Одним з яскравих втілень цієї тенденції є Концерт для чвертьтонового баяна та симфонічного оркестру № 1 датського композитора Суне Кельстера. Світова прем'єра цього твору, написаного у 2021 р., відбулася в тому ж році у каірському оперному театрі (соліст – датський баяніст Б'ярке Паулі Могенсен). Концерт складається з 3 частин, кожна із яких наповнена близькосхідними народними ладами, яким властива мікрохроматична температура. Тож неофольклористичний напрям, постійно оновлюючись, залишається одним з провідних у сучасному бутті жанру концерту для баяна з оркестром, розкриваючи нові горизонти його розвитку.

Розглядаючи стильові та мовно-стилістичні особливості баянних концертів початку XXI ст., можна відмітити значне різноманіття композиторських стилів, технік та прийомів. Будучи репрезентованим практично в усіх стильових напрямках (неокласичному, неоромантичному, естрадно-джазовому тощо) та різноманітних техніках композиції й манерах композиторського письма (сонорно-сонористичних, пуантилістичних, алеаторних тощо), досліджуваний жанр завдяки своїй універсальності та багатовимірності посідає чільне місце у сучасному баянно-акордеонному мистецтві. У зазначеному стильовому та мовно-стилістичному розмаїтті особливе місце належить баянним концертам, створеним у сонорно-сонористичних та алеаторичних техніках композиції.

Одним із яскравих прикладів використання таких технік у даному жанрі є концерт для баяна

з оркестром «Блок № 11» (2019) іранського композитора Аршія Самсамінія, присвячений пам'яті жертв концентраційного табору Аушвіц (Польща) за часів Другої світової війни. Втілюючи художню ідею цього твору, митець «звертається до сонористичної та стохастичної технік, застосування яких підсилює трагічність та експресивність заявленої композиції» (Василенко, 2022: 183–184). Алеаторну та сонорно-сонористичну техніку композиторського письма також активно використовує у своєму Концерті для баяна із струнними оркестром (2018) композиторка Анна Сова.

Серед важливих тенденцій сучасного розвитку жанру концерту для баяна з оркестром варто також назвати звернення композиторів до естрадно-джазової стилістики. Цей стильовий напрям широко представлений у творчості багатьох композиторів світу чималою кількістю музичних композицій. Слід зазначити, що даний сплеск композиторського інтересу до зазначеної сфери обумовлений вагомою роллю позаакадемічного мистецтва у сучасній музичній культурі, тісною взаємодією естрадної, джазової та масової музики, їх поліваріативністю, а також особливостями жанрової реалізації. Зауважимо, що значний внесок до розвитку естрадно-джазового напрямку в жанрі концерту для баяна з оркестром здійснили українські композитори. Так, наприклад, концерти «Россініана» для баяна й камерного оркестру Володимира Зубицького (1994), «Concertino ritmico» для баяна з камерним оркестром Ігоря Гайденка (2009), «Концерт баян-бенд» для баяна та джаз-оркестру Віктора Власова (2014) та ін., попри свій доволі молодий вік, вже стали невід'ємною складовою репертуару сучасних баяністів. Тож слід зазначити, що тяжіння до естрадно-джазової стилістики є однією із помітних стильових векторів сучасного розвитку даного жанру.

Важливою ознакою сучасного розвитку досліджуваного жанру є специфіка проявів ансамблевості, ансамблевої взаємодії соліста (або солістів) з оркестром. Особливим аспектом цієї проблематики є визначення жанрових особливостей ансамблевої взаємодії у подвійних та потрійних концертах. Розглядаючи музикознавчу думку щодо ансамблевої взаємодії у цих жанрових модифікаціях інструментального концерту, варто зазначити, що дане питання останнім часом досить активно досліджується у науковому середовищі. Оскільки подвійний концерт з оркестром включає в себе більш складні ансамблеві взаємозв'язки, котрі відображаються, з одного боку, діалогом солістів та оркестру, а з іншого – дуєтом солістів, тому необхідно зауважити, що даний жанр уосо-

блює собою комплементарну композиційну та виконавську побудову.

Зазначимо, що дослідницький напрям у музикознавстві, пов'язаний з проблематикою ансамблю загалом, у тому числі зі специфікою ансамблевості як такої та особливостями її проявів в усіх виконавських жанрах (сольних, ансамблевих, оркестрових та концертних), був започаткований відомою українською вченою І. Польською, наукову концепцію якої віддзеркалено насамперед у її докторській дисертації «Камерний ансамбль: теоретико-культурологічні аспекти» (Польська, 2003), Деякі питання ансамблевого діалогу у жанрі інструментального концерту висвітлюються також у працях дослідників І. Бурган (Бурган, 2018), М. Веремйової (Веремйова, 2012), О. Кріпак (Кріпак, 2012), Г. Стахевич (Стахевич, 2019) та ін. Зауважимо, що розгляд питань діалогу та ансамблевості у зазначених дослідженнях відбувається загалом на матеріалі фортепіанної та камерно-ансамблевої музики, тоді як у сфері баянно-акордеонного мистецтва (зокрема в жанрі концерту для баяна з оркестром) дотепер ще немає музикознавчих праць, спеціально присвячених розкриттю особливостей ансамблевості та діалогічності. Тож досягнення специфіки діалогічності у жанрі концерту для баяна з оркестром є важливим завданням вітчизняної музикології.

Як зазначає І. Бурган у статті, присвяченій питанням діалогу у концерті для двох фортепіано з оркестром, «побічна важливість цього жанру пов'язана, по-перше, з тим, що цей жанр представлений у композиторській творчості значно меншою кількістю творів, в порівнянні наприклад, з концертом для одного фортепіано з оркестром, по-друге, доля подвійного концерту в історичній ретроспективі склалася так, що періодом його найбільшої затребуваності стало ХХ століття» (Бурган, 2018: 58). Дані тенденції не є винятком і у подвійних та потрійних формах концерту для баяна (акордеону) з оркестром, оскільки ці жанрові моделі баянного концерту є відносно молодими та не можуть поки що похизуватися значною кількістю композицій.

Варто відмітити, що саме звернення митців до подвійних та потрійних жанрових моделей концерту для баяна з оркестром, яке все частіше спостерігається в останні десятиріччя, є цікавою ознакою сучасного розвитку цього жанру (Василенко, 2023: 341). Якщо у ХХ ст. жанр баянного концерту з оркестром був здебільшого репрезентований як концерт для одного солюючого інструменту, то на початку ХХІ ст. все динамічніше від-

бувається створення композиторами подвійних та потрійних концертів за участі баяна.

Композитори теперішньої доби, шукаючи нові темброві комбінації, часто поєднують досить різні за акустичними властивостями і звуковидобуванням музичні інструменти, створюючи нові ансамблеві взаємозв'язки та інтерконекції як між самими солюючими партіями, так і між партіями солістів, з одного боку, та оркестру з іншого. Дані тенденції яскраво втілені зокрема у таких творах, як Подвійний концерт для звичайного та чвертьтонового баянів з камерним оркестром (2010) Йоахіма Шнайдера, Концерт для баяна, гітари та камерного оркестру (2012) Пауло Уголетті, Концерт для баяна, шену та камерного оркестру (2013) Лі-Юнг Ву, Концерт для двох баянів та камерного оркестру (2018) Петрі Махайдіка, та інші. Втім, слід відмітити, що, незважаючи на активний композиторський та виконавський інтерес до подібних жанрових моделей, на даний момент у музичній науці ще немає достатньої кількості праць, присвячених тлумаченню жанрової специфіки (зокрема, ансамблевої) та типологічних властивостей подвійних і потрійних концертів за участі баяна.

Висновки. Жанр концерту для баяна з оркестром посідає домінантне місце у баянно-акордеонному мистецтві на зламі ХХ–ХХІ століть. Саме на даній жанровій сфері зосереджено значну увагу великої кількості сучасних композиторів в усьому світі.

У контексті дослідження сучасних тенденцій розвитку жанру концерту для баяна з оркестром розглянуто зокрема творчі пошуки композиторів молодшої генерації в сфері мистецьких концепцій та новітніх композиторських технік, які значно розширюють поле можливостей жанру баянного концерту.

Одними з провідних тенденцій розвитку жанру концерту для баяна з оркестром кінця ХХ – початку ХХІ ст. є загальні тенденції до 1) органологічного оновлення й збагачення (значною мірою репрезентовані мистецькими пошуками у сфері чвертьтоновості), 2) широкого використання новітніх композиторських технологій та прийомів письма (зокрема сонорно-сонористичної, алеаторичної, пуантилістичної технік), 3) стильового та мовно-стилістичного розмаїття, в якому особливу роль відіграють 4) неофольклорні та 5) естрадно-джазові тенденції. Вагомою складовою сучасних процесів жанрового переосмислення концерту для баяна з оркестром є також суттєва актуалізація його подвійних і потрійних жанрових моделей.

Сучасні органологічні пошуки, яскраво представлені у проектуванні та творчому використанні чвертьтонового баяна, спрямовані на активізацію оригінальних композиторських задумів та інновацій у цьому річищі. Важливим результатом цього процесу є поява упродовж останніх десятирічч чималої кількості концертів для чвертьтонового баяна з оркестром. Суттєвими і перспективними є також творчі новації сучасних митців у сфері ансамблевого діалогу у подвійних та потрійних жанрових моделях концерту для баяна з оркестром, які все частіше з'являються в нашу добу.

Жанру концерту для баяна з оркестром початку ХХІ ст. властиві універсалізм та багатогранність, стильова, мовно-стилістична та композиційна багатовекторність. Зазначимо

зокрема, що тенденції до активного розвитку неофольклорного і естрадно-джазового напрямів у досліджуваній жанровій сфері яскраво представлені в концертах для баяна з оркестром українських композиторів.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що провідні тенденції сучасного буття жанру концерту для баяна з оркестром відкривають нові горизонти його, а також розвитку сучасного баянно-акордеонного мистецтва.

Перспективними напрямами подальших досліджень є поглиблене вивчення питань, пов'язаних зі специфікою чвертьтонового баяна, подвійних і потрійних баянних концертів, а також узагальнення творчих здобутків композиторів різних країн у жанрі концерту для баяна з оркестром.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башмакова Н. В., Мушинський В. В. Концерт для баяна з оркестром № 1 Анатолія Гайденка: аспекти композиторської інтерпретації жанру. *Музикознавча думка Дніпропетровщини*. 2017. Вип. 13. С. 5–15.
2. Бурган І. О. Теорія діалогу як засіб дослідження концерту для двох фортепіано з оркестром. *Магістеріум НаУКМА*. 2018. № 71. С. 55–60.
3. Василенко О. С. Художньо-стильові пошуки сучасних азійських композиторів у жанрі концерту для баяна з оркестром. *Культурні та мистецькі студії ХХІ століття: науково-практичне партнерство* : матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 10 лист. 2022 р. Київ, 2022. С. 183–184.
4. Василенко О. С. Трансформації жанру концерту для баяна з оркестром у творчості композиторів початку ХХІ ст. *Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття* : матеріали міжнар. наук.-теор. конф. молодих учених., м. Харків, 20–21 квітня 2023 р. Харків, 2023. С. 340–341.
5. Веремйова М. М. Фортепіанні концерти Ф. Мендельсона-Бартольді та романтичний Gesamtkunstwerk : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Харків, 2012. 18 с.
6. Голяка Г. П. Камерна музика з баяном Володимира Зубицького в контексті сучасного баянного виконавства. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. Харків, 2007. Вип. 16. С. 247–260.
7. Іванов Є. О. Академічне баянно-акордеонне мистецтво України (історичний аспект) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства. Київ, 1995. 17 с.
8. Кріпак О. Л. Концертно-фортепіанний стиль А. Караманова (на матеріалі трьох концертів для фортепіано з оркестром) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Харків, 2012. 20 с.
9. Марченко В. В. Еволюція акордеонного мистецтва: історичний аспект. *Альманах Культура і Сучасність*. 2014. № 2. С. 142–147.
10. Польська І. І. Камерний ансамбль: теоретико-культурологічні аспекти : автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства : 17.00.03. Київ, 2003. 35 с.
11. Решетник Д. С. Особливості використання тембрового потенціалу акордеона в творах датських композиторів ХХ століття. *World Science*. 2020. № 5 (57), Vol. 3. P. 33–39.
12. Самолюк В. М., Лузан О. В. Баян в контексті музичної культури ХХ століття. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 331–335.
13. Стадник А. М. Акордеон в аспекті культурно-мистецьких концепцій Німеччини: історіографія питання. *Young Scientist*. 2017. № 10 (50). С. 343–348.
14. Стадник А. М. «Концерт» у системі жанрових апробацій інструментального мистецтва (на прикладі баянного та акордеонного виконавства). *Імідж сучасного педагога*. 2019. № 1 (184). С. 62–64.
15. Стахевич, Г. О. Фортепіанний концерт у контексті стильових процесів першої третини ХІХ ст. (на матеріалі творчості Й. Н. Гуммеля, І. Мошелеса та Ф. Риса) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Суми, 2019. 20 с.
16. Сташевський А. Я. Нариси з історії української музики для баяна. Луганськ : Поліграфресурс, 2006. 152 с.
17. Kujala V. Quarter tone accordion. *Modern accordion perspectives*/ed. by Claudio Jacomucci. 2013. Vol. № 1 P. 19–21.
18. *Modern accordion perspectives: critical selection of accordion works composed between 1990 and 2010* / Ed. by Claudio Jacomucci. 2014. Vol. № 2. 70 p.

REFERENCES

1. Bashmakova N., Mushynskyi V. (2017). *Kontsert dlia baiiana z orkestrom № 1 Anatoliia Haidenka: aspekty kompozytorskoj interpretatsii zhanru* [Concerto for accordion with orchestra No. 1 by Anatoliy Haydenko: aspects of the composer's interpretation of the genre]. *Muzykoznavcha dumka Dnipropetrovshchyny*. Vyp. 13. Pp. 5–15. [in Ukrainian].

2. Burhan I. (2018). *Teoriia dialohu yak zasib doslidzhennia kontsertu dlia dvokh fortepiano z orkestrom* [Dialogue theory as a means of researching the concerto for two pianos with orchestra]. *Mahisterium NaUKMA*. № 71. Pp. 55–60. [in Ukrainian].
3. Vasylenko O. (2022). *Khudozhno-stylovi poshuky suchasnykh aziiskykh kompozytoriv u zhanri kontsertu dlia baiana z orkestrom* [Artistic and stylistic explorations of modern Asian composers in the genre of concerto for accordion with orchestra]. *Kulturni ta mystetski studii XXI stolittia : naukovo-praktychne partnerstvo : materialy III Vseukr. nauk.-prakt. konf.* Kyiv. Pp. 183–184. [in Ukrainian].
4. Vasylenko O. (2023). *Transformatsii zhanru kontsertu dlia baiana z orkestrom u tvorchoosti kompozytoriv pochatku XXI st.* [Transformations of the concert genre for accordion with orchestra in the work of composers of the beginning of the 21 st century]. *Kultura ta informatsiine suspilstvo XXI stolittia : materialy mizhnar. nauk.-teor. konf. molodykh uchenykh.* Kharkiv. Pp. 340–341. [in Ukrainian].
5. Veremiova M. (2012). *Fortepianni kontserty F. Mendelzona-Bartoldi ta romantychnyi Gesamtkunstwerk* [Piano concerts of F. Mendelssohn-Bartholdi and romantic Gesamtkunstwerk] : *avtoref. dys. ... kand. mystetstvoznavstva : 17.00.03.* Kharkiv. 18 s. [in Ukrainian].
6. Holiaka H. (2007). *Kamerna muzyka z baianom Volodymyra Zubytskoho v konteksti suchasnoho baiannoho vykonavstva* [Chamber music with accordion by Volodymyr Zubytsky in the context of contemporary accordion performance]. *Problemy vzaiemodii mystetstva, pedahohiky ta teorii i praktyky osvity*. Vyp. 16. Pp. 247–260. [in Ukrainian].
7. Ivanov Ye. (1995). *Akademichne baianno-akordeonne mystetstvo Ukrainy (istorychnyi aspekt)* [Academic accordion art of Ukraine (historical aspect)] : *avtoref. dys. ... kand. mystetstvoznavstva*. Kyiv. 17 s. [in Ukrainian].
8. Kripak O. (2012). *Kontsertno-fortepianni styl A. Karamanova (na materialakh trokh kontsertiv dlia fortepiano z orkestrom)* [A. Karamanov's concert-piano style (on the material of three concertos for piano and orchestra)] : *avtoref. dys. ... kand. mystetstvoznavstva : 17.00.03.* Kharkiv. 20 s. [in Ukrainian].
9. Marchenko V. (2014). *Evoliutsiia akordeonnoho mystetstva: istorychnyi aspekt* [Evolution of accordion art: historical aspect]. *Almanakh Kultura i Suchasnist.* № 2. Pp. 142–147. [in Ukrainian].
10. Polska I. (2003). *Kamernyi ansambl: teoretyko-kulturolohichni aspekty* [Chamber ensemble: theoretical and cultural aspects]. : *avtoref. dys. ... d-ra mystetstvoznavstva : 17.00.03.* Kyiv. 35 s. [in Ukrainian].
11. Reshetnyk D. (2020). *Osoblyvosti vykorystannia tembri potentsialu akordeona v tvorakh datskykh kompozytoriv XX stolittia* [Peculiarities of using the timbre potential of the accordion in the works of Danish composers of the 20th century]. *World Science*. № 5 (57), Vol. 3. Pp. 33–39. [in Ukrainian].
12. Samoliuk V., Luzan O. (2017). *Baian v konteksti muzychnoi kultury XX stolittia* [Bayan in the context of the musical culture of the XX century]. *Molody vchenyi.* № 10. Pp. 331–335. [in Ukrainian].
13. Stadnyk A. (2017). *Akordeon v aspekti kulturno-mystetskykh kontseptsii Nimechchyny: istoriografiiya pyttannia* [Accordion in the aspect of cultural and artistic concepts of Germany: historiography of the issue]. *Young Scientist*. № 10(50). Pp. 343–348. [in Ukrainian].
14. Stadnyk A. (2019). *“Kontsert” u systemi zhanrovyykh aprobatsii instrumentalnoho mystetstva* [“Concert” in the system of genre approbation of instrumental art]. *Imidzh suchasnoho pedahoha.* № 1 (184). Pp. 62–64. [in Ukrainian].
15. Stakhevykh, H. (2019). *Fortepianni kontsert u konteksti stylovykh protsesiv pershoi tretyny XIX st. (na materialakh tvorchoosti Y. N. Hummelia, I. Moshelesa ta F. Rysa)* [Piano concerto in the context of stylistic processes of the first third of the XIX century. (based on the works of J. N. Hummel, I. Moscheles and F. Rys)] : *avtoref. dys. ... kand. mystetstvoznavstva : 17.00.03.* Sumy. 20 s. [in Ukrainian].
16. Stashevskiy A. (2006). *Narysy z istorii ukrainskoi muzyky dlia baiana* [Essays on the history of Ukrainian music for accordion]. Luhansk. : Polihrafresurs. 152 s. [in Ukrainian].
17. Kujala V. (2013). *Quarter tone accordion. Modern accordion perspectives.* ed. by Claudio Jacomucci. Vol. № 1. Pp. 19–21.
18. Jacomucci C. (Ed.). (2014). *Modern accordion perspectives: critical selection of accordion works composed between 1990 and 2010.* Vol. № 2. 70 p.